

Een foute schoonzoon in de familie

OORLOG / Twee families, twee oorlogsverhalen. De ene familie, Joods, wordt zwaar getroffen. De andere kiest voor collaboratie. Dan is de oorlog voorbij en wordt de dochter uit de ene familie verliefd op de zoon uit de andere. En dat werkt heel lang door.

Elias van der Plicht

Leo van Witsen stond zich te verbijten aan de Oude Vlissingseweg van Middelburg. Zijn hoofd was die dag niet bij de bouwwerkzaamheden die hij er met zijn ploeg uitvoerde. Steeds weer keek hij de straat af. Die kerel moest hier zo dadelijk langsrijden, op weg naar zijn stageplek. Niet lang daarvoor was hij gewaarschuwd door de mensen uit de stad: 'Van Witsen, je dochter Noor gaat met een NSB'er, de zoon van die verschrikkelijke Landwachter.'

Eindelijk, daar kwam Adrie Bierens aanfietsen. Van Witsen liet de jongen halt houden. Wilde hij even uitleggen wat de plannen met zijn dochter waren?

Wat er daar, eind jaren veertig, op straat precies is gezegd, hebben de twee meegenomen in hun graf. Maar het is niet moeilijk er een voorstelling van te maken. Ongetwijfeld heeft Van Witsen de kersverse vriend van zijn dochter geconfronteerd met de drie jaar celstraf die de jongeman erop had zitten wegens zijn activiteiten tijdens de Tweede Wereld-

oorlog. En Bierens zal vermoedelijk hebben gezegd dat hij als tiener door zijn nationaal-socialistische vader – Ko Bierens – was opgejut en dat hij onnoemlijk veel spijt had van die jaren. Gezien de achtergrond van beide mannen moet het een uitermate pijnlijke confrontatie zijn geweest.

In de tijd die volgde op de kennismaking, had Van Witsen het er maar moeilijk mee. Zijn dochter Noortje met die jongen van Ko Bierens? Noor – nota bene de rooi-
ste uit het nest – met een NSB'er, nakomeling van die Landwachter die in de oorlogsjaren heel Walcheren onveilig had gemaakt en zijn eigen zoon een geweer in de handen had gedrukt? Het was nog maar een paar jaar geleden dat Ko hier in Middelburg zijn eigen buurman arresteerde omdat die man zijn radio niet wilde inleveren en heimelijk op Radio Oranje had afgestemd.

De buurman vertelde de rechter na afloop van de oorlog hoe zijn voormalige buur dansend door zijn huis was gegaan nadat het toestel was gevonden. 'Daarna had hij in alle kasten een onderzoek inge-

steld, de kleren en hoeden welke daarin waren opgeborgen, door de kamer smijtende. Toen mijn vrouw hem vroeg voorzigtiger te zijn met haar kleren had hij gezegd: "Weet je wel wie ik ben? Ik heb het recht om jou ook naar het Huis van Bewaring te brengen."

Zo'n vent was die Bierens. En met zijn zoon was Noor op de kermis gesignaleerd in de draaimolen. Het ging als een lopend vuurtje door het Zeeuwse. In Amsterdam, waar Van Witsen tot 1946 had gewoond, liepen dat soort dingen minder snel in de gaten. Amsterdam, de stad waar hij zijn Duitse vrouw had leren kennen. In de loop van de jaren twintig was ze vanuit haar vaderland de grens overgestoken. Als geëngageerd communiste werd de grond haar te heet onder de voeten. Achteraf bezien was ze juist op tijd naar Nederland verhuisd. Een paar jaar later werden haar

achtergebleven kameraden bij bosjes opgepakt door dat bruinhemdentuig.

Zo links als zijn vrouw was Van Witsen niet. Dat nam niet weg dat hij er niet voor terugschrok om eind jaren dertig zijn

'Van Witsen, je dochter Noor gaat met de zoon van die Landwachter'

Adrie Bierens en Noor van Witsen trouwden in 1953. Hun zoon zou pas laat begrijpen waarom zijn vader altijd zoveel geld aan goede doelen gaf

huis open te stellen voor socialistische jongens die in de Spaanse Burgeroorlog tegen Franco hadden gevochten en bij terugkomst hun Nederlandschap hadden verloren omdat ze in vreemde krijgsdienst hadden gestreden. Het was een zware tijd, want door de crisis was hij werkloos geraakt, terwijl er ook nog eens vijf kinderen monden te voeden waren.

Een paar jaar later was Van Witsen opgelucht dat anderen hem onderdak boden. De Tweede Wereldoorlog was uitgebroken en als half-Jood wilde hij onderduiken. Hij wist amper dat hij Joodse wortels had, maar daar werd hij nu door de gele ster op zijn jas telkens aan herinnerd. Gelukkig liepen de kinderen geen gevaar omdat ze slechts één Joodse grootouder hadden en daardoor niet werden vervolgd. Soms sliep Van Witsen een nacht thuis, maar vaker overnachtte hij op een schuiladres in Nieuwendam.

Zo rommelde hij de oorlog door, totdat het in februari 1945 toch nog misging: een razzia in Nieuwendam. Tientallen huizen werden uitgekamd. Alle jongens en mannen werden samengedreven en naar de Levantkade gebracht, waar ze werden geregistreerd en op transport gingen naar Duitsland om daar werkzaamheden voor de oorlogsindustrie te verrichten.

Toen Van Witsen zijn persoonsbewijs toonde, schrok de man achter het tafeltje: 'Doe weg dat ding, dat heb ik niet gezien,' siste hij toen zijn blik viel op de grote zwarte 'J' in het document. Aan die man had Van Witsen zijn leven te danken.

Lang niet alle familieleden beschikten over zo'n beschermengel. Na de bevrijding druppelde het ene na het andere bericht binnen: ooms en tantes, neven en nichten waren in Polen vergast. Ook Van Witsens moeder. Over hen werd nadien nauwelijks nog gesproken: zoveel leed, te moeilijk.

In die zin kwam het niet slecht uit dat Van Witsen met zijn gezin een nieuwe start in Zeeuws-Vlaanderen kon maken. Hij werd de beheerder van het Rijksarbeiderslogerkamp Duinoord – een hele mond vol voor het rijtje barakken waar jonge mannen overnachtten die hielpen bij de wederopbouw van de regio. Dikwijls maakte hij met zijn oudste dochter Noor per veerboot de oversteek naar Walcheren. Hij om de oorlogsschade te herstellen, zij

omdat ze er werkte als verpleegster. Ze was toen net de twintig gepasseerd. Daar in het ziekenhuis had Noortje Adrie Biersens ontmoet, die als analist-in-opleiding stage liep in het laboratorium van het hospitaal. Met hem was ze een patatje gaan eten op de kermis van Vlissingen.

Toen Noor en Adrie elkaar bleven zien en plannen maakten voor een huwelijk, hoorde Van Witsen dat aan dezelfde weg waar hij Adrie van zijn fiets had getrokken, diens overgrootvader toevallig in een armetierig huisje had gewoond. Laban Biersens, zo heette de man, had in zijn leven heel wat moeten opgeven. Aan zijn bestaan van rijke herenboer was door een faillissement van zijn bank een eind gekomen. Land, vee en werktuigen gingen in 1913 onder de hamer. Alles raakte hij kwijt.

Zonder dat bankroet zou Adrie's leven er wellicht beter hebben uitgezien. Met geld in de familie zou het niet zo erg zijn geweest dat zijn vader Ko in 1940 zijn baan kwijtraakte als opziener van de pluimvee-centrale. Hij zat thuis zonder inkomen. Ko had zich aangemeld bij de NSB toen bleek dat je langs die weg simpel aan een baan-tje kon komen. 'Daar ik zelf werkloos was voelde ik des te beter aan dat de NSB de belangen van de werklozen behartigde,' had hij in december 1945 tijdens zijn strafproces verklaard.

Niet dat Ko Biersens niet achter de idealen van Musserts beweging stond. Integendeel, hij was een fanatieke. Een man die het prachtig vond dat hij in het voorjaar van 1944 werd aangesteld als commando-leider van de Landwacht en in de maanden daarna tientallen mensen arresteerde, van wie een aantal in concentratiekampen terecht kwam en enkelen van hen aldaar de dood vonden. 'Het optreden van Ko Biersens was beestachtig,' getuigde een Middelburger eind jaren veertig in de rechtszaal.

Van Witsen had het allemaal in de krant gelezen. De *PZC* pakte uit met fikse kop-

pen: 'Levenslang geëist tegen Biersens'. De Zeeuwse courant beschreef hoe de openbaar aanklager de recherche prees: 'Hun taak was te vergelijken met het leegschepen van een vuilnisemmer met een theelepeltje. De dagvaarding had nog tweemaal zo lang kunnen zijn.'

Die vader van Adrie was een man die de ene arrestant met een karwats bewerkte, een ander toesnauwde dat hij maar snel afscheid van vrouw en kinderen moest nemen, 'want je zult wel tegen de muur gaan', en bij een winkelier uit Koudekerke met wie hij vroeger in dezelfde klas zat, kleding, een varken en duizenden guldens stal.

Op de vraag van de middenstander waarom hij dit allemaal deed, had Biersens geschreeuwd dat hij zijn smoel moest houden en werd er gedreigd met een vuurwapen. Ook vielen er rake klappen. De arme man belandde in Kamp Amersfoort en kwam acht maanden later op vrije voeten. Gebroken door alle spanningen waarvoor hij had blootgestaan, was hij te ziek om weer te werken en zag hij zich gedwongen om zijn zaak te verkopen.

Leo van Witsen en zijn vrouw in Duinoord, waar ze na de zware oorlogsjaren nieuwe start maakten

Het spookte door Van Witsens hoofd: bij de gewelddadige inrekening van deze winkelier was Ko niet de enige aanwezige Biersens: Adrie was die avond door zijn vader opgetrommeld om bij de arrestatie te helpen. Adrie assisteerde wel vaker. Hij trad toe tot de Landwacht omdat Ko een koerier nodig had en hem een motorfiets in het vooruitzicht stelde. Zo'n fantastisch voertuig wilde Adrie dolgraag.

Dat hij daardoor betrokken was bij de arrestaties van mannen die zich onttrokken aan de *Arbeitseinsatz*, vond hij niet erg. 'Ons was destijds verteld dat indien wij een onderduiker aanhielden en die werd op transport gesteld naar Duitsland een andere Nederlandse arbeider met verlof naar Holland kon,' had Adrie later in de rechtbank verklaard. 'Ik heb weleens een paar jongemannen opgebracht naar de kazerne van de Landwacht omdat ze geen persoonsbewijs bij zich hadden.'

Niet in alles volgde Adrie zijn vader. Toen de jongen achttien werd, vroeg Ko of hij lid wilde worden van de NSB. 'Ik zal je hartelijk bedanken, ik moet er niets van hebben,' had hij zijn vader naar eigen zeggen geantwoord. Een aantal mensen die lid waren van die club, stond hem niet aan. Als tiener had hij wel deelgenomen aan de activiteiten van de Nationale Jeugdstorm, de jeugdafdeling van de NSB. Van Ko moest hij in hun uniform naar school. Sindsdien deden zijn klasgenoten op het Middelburgse Stedelijk Gymnasium of hij lucht was.

Dat hij werd doodgezwegen, kon best hebben bijgedragen aan Adrie's wens om naar het Oostfront te worden uitgezonden. Strijden met je kameraden, weer gezien worden door leeftijdgenoten. Maar daarvoor moest je lid worden van de SS, en gelukkig had zijn moeder Pie daar een stokje voor gestoken. Volgens haar was het een van de weinige keren dat hij naar haar luisterde. Tegen een onderzoeker vertelde ze in 1946 dat Adrie te jong was om politieke idealen te hebben en dat haar echtgenoot Adrie negatief beïnvloedde. 'Hij spiegelde mijn zoon van alles voor waar deze oren naar had. Naar mij luisterde hij niet.'

Pie had zo haar eigen rol in huize Biersens. Ze probeerde haar zoon op het

'Ik heb weleens jongemannen opgebracht naar de kazerne van de Landwacht'

rechte pad te houden, en maakte het haar man Ko moeilijk. Geregeld vond ze briefjes in de brievenbus waarop de namen werden verlinkt van mensen die nog een radio hadden of verzetskrantjes lazen.

Het waren echt niet alleen maar NSB'ers die zulke briefjes postten. Hekel aan iemand? Een anoniem briefje bij mensen als Biersens door de bus, en je kon erop wachten dat de persoon van wie je zo'n afkeer had, bezoek kreeg van hem en zijn kornuiten. Pie probeerde zulke briefjes te onderscheppen. Heimelijk gooidde ze ze in de kachel. Dat was haar verzet.

Had Adrie maar wat vaker de raad van zijn moeder opgevolgd. Dan had hij niet met Dolle Dinsdag halsoverkop Middelburg hoeven ontvluchten. De onstuimige maanden daarna waren als in een roes voorbijgetrokken. Wat er was gebeurd, had hij geblokt. Het enige wat de jongen wist te vertellen, was dat hij door het noorden en oosten van Nederland was getrokken. Wat betekende het dat Noors aanstaande echtgenoot juist die periode was vergeten, maanden waarin types die in dezelfde uniformen rondliepen dood en verderf zaaiden?

Adrie's herinneringen kwamen pas terug nadat de Canadezen hem in mei in Utrecht gevangen hadden genomen. Drie jaar cel kreeg hij opgelegd. In 1948 kwam hij vrij, een jaar later rondde hij het gymnasium af, en toen ontmoette hij dat geweldige meisje dat uit de hoofdstad kwam.

Dat alles had Adrie Biersens daar op de Oude Vlissingeweg aan Leo van Witsen verteld – en later uitgebreider op een plek waar ze beter konden praten. Hoe fout was Adrie nu werkelijk geweest? Van Witsen begon te twifelen. Drie jaar brommen was geen geringe straf, daarvoor moest je heel wat op je kerfstok hebben. Maar hoe gek was het dat je met zo'n vader verkeerde keuzes maakte? En hoe vaak had Adrie hem niet verteld dat hij zijn daden in de oorlog diep betreunde?

Van Witsen zag hoe gek Noor op Adrie was en dat het hun niets liet dat ze toevallig uit twee totaal verschillende

Als zelfs Noor over Adrie's oorlogsgeschiedenis heen kon stappen, waarom hij dan niet? Van Witsen besloot Adrie te accepteren

gezinnen kwamen. In de oorlog was Noor op een fiets met houten banden de polders van Noord-Holland ingereden om aan eten te komen. Op de terugweg werd ze met volle fietstassen door een stel Landwachters aangehouden en moest ze alles inleveren. Als zij over Adrie's oorlogsgeschiedenis heen kon stappen, waarom hij dan niet? Eenvoudig was het niet, maar Van Witsen besloot Adrie te accepteren.

Noor en Adrie trouwden in 1953. Een familie bestaande uit socialisten met een Joodse achtergrond werd verbonden met een familie die voor het Derde Rijk had gewerkt. Het leverde bizarre taferelen op. Op verjaardagen ging Van Witsen Ko Biersens niet uit de weg. Adrie's vader was na de bevrijding veroordeeld tot een levenslange gevangenisstraf, maar kreeg na twaalf jaar cel gratie, ondanks dat hij er nog steeds rechts-radicalen ideeën op nahield.

Het moet een vreemd gezicht geweest zijn: Van Witsen, die een paar decennia eerder veteranen van de Spaanse Burgeroorlog had opgevangen en in de oorlog wegens zijn Joodse achtergrond had moeten onderduiken, naast nationaal-socialist Biersens, die zelf achter onderduikers had aangejaagd, nog altijd een Hitler-kneveltje onder zijn neus liet staan, en Spaans aan het leren was omdat hij Franco zo interessant vond.

Over de oorlog zwegen ze bij de Biersens' en

Van Witsens nog meer dan voorheen. Op 4 mei werd een minuut stilte gehouden, en dat was het dan. Maar op de achtergrond was de oorlog voortdurend aanwezig. De verhouding tussen Noor en haar oudste broer, die net als zijn vader Leo heet, vertoebelde. Leo van Witsen junior (83): 'Als je met antifascistische idealen bent opgevoed, is het nogal wat om een zwager te krijgen die achter de nazi's aanliep. Voor mijn gevoel heeft mijn vader Adrie te snel geaccepteerd. Ik vond dat altijd erg pijnlijk. Pas een paar jaar voordat Adrie in 2015 overleed, zijn de verhoudingen tussen mij, mijn zus en zwager wat genormaliseerd. Want wat schiet je ermee op om zolang met elkaar gebrouilleerd te zijn?'

Van Witsen junior was binnenvaartschipper. Als negenjarig Jochie mocht Jelm Biersens (60), zoon van Adrie en Noor, met zijn broertje tijdens een vakantie meevaren. 'Een paar collega-schippers vroegen wie die kinderen waren. "Dat zijn neefjes van me," antwoordde om Leo. "Zijn dat de kleinkinderen van die NSB'er?" Mijn hele beeld van opa Ko viel op dat moment in duigen. Hij bleek fout te zijn, terwijl ik erover fantaseerde dat hij in het verzet had gezeten.'

Enkele jaren geleden kreeg Jelm Biersens een nieuwe schok te verwerken. 'Toen pas heeft Adrie zijn verhaal gedaan. Voor die tijd wisten mijn broers en ik niets van pa z'n oorlogsachtergrond. Het enige ei-

genaardige was dat mijn vader altijd bakken vol geld aan goede doelen gaf. Wie weet was dat compensatiegedrag.'

'Geëmotioneerd vertelde Adrie ons dat hij aan het eind van de oorlog in zo'n apepakke was terechtgekomen en met een geweer op pad werd gestuurd. In feite paste dat totaal niet bij hem: hij was een zachte, lieve man. Na al die jaren waarin er niet over werd gesproken, wilde Adrie dat er niet meer gezwogen werd. Daarom wil ik zijn verhaal doortellen.'

Ko Biersens was bloedfanatieke NSB'er. Zijn vrouw Pie werkte hem tegen

Dit artikel is gebaseerd op archiefmateriaal en op interviews met Leo van Witsen junior en Jelm Biersens.